

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΜΑΝΤΩ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

1929 – 2015

Ο ΑΝΕΚΤΙΜΗΤΟΣ «ΘΗΣΑΥΡΟΣ» ΤΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

«Ήταν λοιπόν ένα ηλιόλουστο, ζεστό καλοκαιρινό μεσημέρι, Δευτέρα 6 Ιουνίου του 1994, που κατηφόρισα για τελευταία φορά την οδό Τοσίτσα ως δημόσιος υπάλληλος και διευθύντρια για τα τριάντα τελευταία χρόνια του Νομισματικού Μουσείου. Δεν μπορούσα να πιστέψω ότι κύλησαν τόσα χρόνια, από το χειμωνιάτικο εκείνο κρύο πρωινό του Φλεβάρη όταν πρωτοαντίκρισα το μουσείο. Αλλά τι απρόβλεπτη που είναι η ζωή, τι παιχνίδια μας παίζει η μοίρα. Αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία».*

01

Επί το έργον. Η Μάντω Οικονομίδου στο Νομισματικό Μουσείο.

Συνέντευξη στην ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΡΟΒΑΤΣΟΥ

* Μάντω Οικονομίδου, *Τοσίτσα 1 (1953-1994)*, Ευθύνη-Αναλόγιο, Αθήνα 2009, σ. 71.

Χαρακτήρ είναι ο τίτλος του τιμητικού τόμου-αφιερώματος που προσφέρθηκε το 1977 στην επίτιμη Διευθύντρια του Νομισματικού Μουσείου, Μάντω Οικονομίδου. Ο αμφίσημος τίτλος, που παραπέμπει βέβαια στη νομισματική, δηλώνει παράλληλα και τη σπανιότητα που αναγνώριζαν στο χαρακτήρα της Μάντως Οικονομίδου οι πολλοί μαθητές, φίλοι και συνάδελφοι που της αφιέρωσαν τα άρθρα τους (έκδοση ΤΑΠΑ). Έχοντας σπουδάσει Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, η Μάντω Οικονομίδου εξειδικεύτηκε με υποτροφία στην Αμερικανική Νομισματική Εταιρεία της Νέας Υόρκης. Μελέτησε επίσης Νομισματική στο Cabinet des Médailles στο Παρίσι, στο Heberden Coin Room του Ashmolean Museum της Οξφόρδης, στο Βρετανικό Μουσείο του Λονδίνου και στο Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο του Βερολίνου.

Το κατώφλι του Νομισματικού διάβηκε για πρώτη φορά τον Φεβρουάριο του 1953 και επί έξι χρόνια εργάστηκε εκεί εθελοντικά. Το 1959 τοποθετήθηκε Επιμελήτρια Αρχαιοτήτων στη Νομισματική Συλλογή, τη διεύθυνση της οποίας ανέλαβε το 1964. Μετά από τριακονταετή διευθυντική θητεία αποχώρησε τον Ιούνιο του 1994, έχοντας περάσει πάνω από 40 χρόνια στην οδό Τοσίτσα. Κι όμως, το 2009, κατάφερε να χωρέσει μια ολόκληρη ζωή σε ένα μικρό αυτοβιογραφικό βιβλιαράκι που επιγράφεται *Τοσίτσα 1*. «Τίποτα δεν γίνεται χωρίς συνεργασία, τίποτα δεν γίνεται χωρίς αγάπη», μας είπε.

Εκθέσεις, συνέδρια, αναρίθμητες τιμητικές διακρίσεις διεθνώς. Πνεύμα οργανωτικό και ανοικτό σε κάθε νεωτερισμό, στελέχωσε το Νομισματικό με νέους επιστήμονες και οδήγησε πολλούς άλλους σε δημοσιεύσεις και διδακτορικές διατριβές προτείνοντας υλικό από το τεράστιο απόθεμα του Μουσείου. Πεδία δράσης πολλαπλά: ταξινόμηση το αρχείο του 19ου αιώνα με την ιστορία του Μουσείου, ξεκίνησε τις ηλεκτρονικές καταγραφές, τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Ως προς την ανάλυση νομισμάτων, έθεσε τις βάσεις για τη συνεργασία του Μουσείου με το ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος» και το Πολυτεχνείο Κρήτης. Πολύτιμο για τους ερευνητές αποδείχθηκε το Αρχείο Νομισματικής Κυκλοφορίας (ANK), που τηρείται στο Μουσείο και αποτελείται τόσο από ανασκαφικά νομίσματα όσο και από καταγραφές ιδιωτικών συλλογών και κατασχέσεων.

Με μεγάλη συγκίνηση το περιοδικό *Αρχαιολογία και Τέχνες* δημοσιεύει τη συνέντευξη που παραχώρησε η Μάντω Οικονομίδου στην Αγγελική Ροβάτσου το καλοκαίρι του 2014, λίγους μήνες πριν από το θάνατό της.

—Κυρία Οικονομίδου, Μάντω, όπως μου ζητήσατε να σας απευθύνομαι, έχω ακούσει ότι από το έτος σας στο Πανεπιστήμιο «βγήκαν» κι άλλες σημαντικές προσωπικότητες.

Το Πανεπιστήμιο το τελείωσα μαζί με τη Μάρω Κύρκου, που τη χάσαμε πέρυσι, την Ελένη Αρβελέρ, τη Λένα Σαββίδη. Τελειώσαμε μαζί. Αφήσαμε τελευταίο μάθημα τον Θεοδωρακόπουλο, γιατί ήταν ο καλύτερος καθηγητής μας, μαζί με τον Ζακυνθνό, τον Δάσκαλο, όπως τον λέγαμε. Εγώ μετά ενώθηκα πολύ με την Άννα Αβραμέα και τη Χρύσα Μαλτέζου, που είναι ακαδημαϊκός τώρα. Ενωθήκαμε πολύ και ήμασταν κοντά στον Δάσκαλο.

—Έχετε μήπως κάποιο ανέκδοτο να διηγηθείτε από τη φοιτητική σας ζωή;
Είχαμε απίθανους καθηγητές τότε. Λοιπόν αυτό μπορώ να σας το διηγηθώ γιατί αρχίζουμε πολύ φιλικά τη συνέντευξη. Το τεστ τρόμου του [Γεωργίου] Σακελλαρίου πρέπει να σας το πω. Κάθε Παρασκευή ο Σακελλαρίου κατέβαινε από την έδρα και την παραχωρούσε στους φοιτητές επί πέντε λεπτά, για να λένε ό,τι θέλουν. Δεν καταλάβαινε ο άνθρωπος αυτός ότι κατέβαινε όλο το αμφιθέατρο της Νομικής, όλοι οι φοιτητές, και έλεγαν για τα δύο φύλα, πώς ενώνονται. Τι να λέμε; Τέτοια πράγματα. Και έλεγε από κάτω: «Κύριοι, ασχημονείτε, ασχημονείτε!» Αλλά δεν μπορούσε να τους κατεβάσει.

ΜΑΣ ΕΛΕΓΕ
Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ,
Ο ΟΠΟΙΟΣ ΑΣΧΟΛΕΙΤΟ
ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΜΕ ΤΑ
ΑΓΓΕΙΑ, «ΒΡΕ,
ΑΣ ΑΣΧΟΛΗΘΕΙ ΜΙΑ
ΜΕ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ
ΘΑ ΓΙΝΕΙ ΔΙΑΣΗΜΗ».

03

04

ΙΛΙΟΥ ΜΕΛΑΘΡΟΝ — ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

03
Η Μάντω Οικονομίδου σε φωτογραφία της Nelly's. Ευγενική παραχώρηση των «Φίλων του Νομισματικού Μουσείου».

04
Ιλίου Μέλαθρον, η μεγάλη αίθουσα Περιοδικών Εκθέσεων, Β' όροφος.

Λοιπόν, μια φορά εγώ διάβαζα το *Les nourritures terrestres* [Οι γίνες τροφές] του Αντρέ Ζιντ. Μου λέει ένας από πίσω, συμφοιτητής μου: «Μάντω, ανεβαίνεις στη συνείδησή μου». Και ξαφνικά ανοίγει η πόρτα και μπαίνει ένας αντάρτης ντυμένος φισεκλίκια, πιστόλες, γίνεται ένας πανικός φοβερός. Εμείς οι δύο σκύψαμε και μπήκαμε από κάτω από τα έδρανα, με το βιβλίο του ο καθένας μας στο χέρι. Οι άλλοι να πηδάνε από πάνω μας, σπάσανε χέρια, σπάσανε πόδια, τι να σας πω. Και ο Σακελλαρίου να λέει: «Πέτυχε! Πέτυχε! Τώρα ψυχάστε, δεν είναι τίποτα». Πού να ψυχάσεις άμα μπει πανικός;

—Ο ίδιος ο Σακελλαρίου το είχε σκηνοθετήσει, δηλαδή;

Είχε ντύσει τον άκακο κλητήρα του Βορέα αντάρτη! «Βρε κύριε Γιώργο, τι είναι αυτό που έκανες;» «Μου είπε ότι το 'κανα για το καλό σας». «Ποιο καλό μας, βρε κύριε Γιώργο; Εδώ πέρα πήγαν στο νοσοκομείο». Να κλαίει ο κυρ-Γιώργης: «Μου είπε ότι είναι για το καλό σας». Τέτοια πράγματα ζούσαμε. Και την επομένη τα «Αθηναϊκά Νέα» γράφανε – γιατί υπήρχε μια αντιπαλότητα, ας πούμε, με τη Θεσσαλονίκη: «Τεστ τρόμου του καθηγητού Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών πετυχαίνει και το ασθενοφόρο πήγαινε κι ερχόταν».

—Όταν ήσασταν εσείς φοιτήτρια, υπήρχε γυναικοκρατία στη Φιλοσοφική;

Όχι «γυναικοκρατία» μεν, αλλά οι γυναίκες ήμασταν περισσότερες, θα το έλεγα έτσι εγώ. Στο Ιστορικό-Αρχαιολογικό υπερίσχυαν οι κοπέλες, είχαμε μόνο δύο ή τρεις άντρες. Στο Φιλολογικό, προσέξτε, ήταν περισσότεροι γιατί μετά ήταν εύκολο να διοριστούν καθηγητές σε σχολεία.

—Εσάς τι σας παρακίνησε να ασχοληθείτε με τη Νομισματική;

Αυτό είναι πράγματι κάτι που δεν είχα προβλέψει ούτε η ίδια. Θυμάμαι τον Οικονόμου, που ήταν ο καθηγητής μας της Αρχαιολογίας, γιατί, κοιτάζτε, τα παλιά χρόνια, ως το δεύτερο έτος, ήμασταν όλοι μαζί, φιλόλογοι, αρχαιολόγοι, ιστορικοί. Και μετά το δεύτερο έτος χωριζόμασταν. Λοιπόν μας έλεγε ο Γεώργιος Οικονόμου, ο οποίος ασχολείτο περισσότερο με τα αγγεία: «Βρε, ας ασχοληθεί μία με νομίσματα και θα γίνει διάσημη». Εμείς τι να πούμε, δεν λέγαμε τίποτα.

Εγώ τότε έχασα τη μητέρα μου που τη λάτρευα. Και παρόλο που είχα παντρευτεί πολύ νέα, δεν μπορώ να σας περιγράψω αυτό που ένιωσα. Ήταν σαν ένας κεραυνός να έπεσε. Ο Μάνθος Μεταλληνός –γιατρός Κερκυραίος, μεγάλος διανοητής, φιλελεύθερος, τον είχε ο Ελευθέριος Βενιζέλος μαζί του για τους πρόσφυγες τότε– γνώριζε καλά τον Χριστοδουλόπουλο, του οποίου η γυναίκα, η Ειρήνη Χριστοδουλοπούλου-Βαρούχα, ήταν χρόνια στο Μουσείο και ήταν αυτή που είχε κρύψει τα νομίσματα στον πόλεμο. Και πήγε και της είπε: «Έχω την ανιψιά μου που έπαθε αυτή τη συμφορά. Δεν έχει οικονομική ανάγκη αυτή τη στιγμή αλλά είναι ένα ερείπιο. Μπορεί να έρθει να σου δουλέψει εθελοντικά;» Και εκείνη είπε ναι. Και εργάσθηκα εθελοντικά στο Νομισματικό από το '53 έως το '59, οπότε ο Ιωάννης Παπαδημητρίου, ο μεγάλος αρχαιολόγος που χάθηκε πολύ νέος, που αναμόρφωσε την Αρχαιολογική Υπηρεσία, προκήρυξε διαγωνισμό Επιμελητών Αρχαιοτήτων στον οποίο ελάμβαναν μέρος και γυναίκες. Ήταν ο δεύτερος διαγωνισμός με γυναίκες. Ο πρώτος ήταν το '55. Και ξέρετε γιατί δεν επιτρεπόταν παλιά στις γυναίκες; Διότι προπολεμικά ένας βροσικός είχε επιτεθεί στην Κωνσταντίνου, την Έφορο Αρχαιοτήτων! Και ο Μαρινάτος και ο Ορλάνδος είπαν: «Στοπ οι γυναίκες!» Αλλά όταν μεταπολεμικά η Λίνα Τσαλδάρη έγινε υπουργός, δεν μπορούσε η γυναίκα να μένει εκτός του αρχαιολογικού κλάδου.

Με τον πρώτο διαγωνισμό που έγινε το '55, μπήκε και η Βαρβάρα Φιλιππάκη, η μεγάλη αυτή αρχαιολόγος που ήταν δίπλα στον Beazley και μελετούσε τα αγγεία. Η

Βαρβάρα ήταν σύμβολο για πολλούς από μας. Προσωπική μου φίλη. Ήταν, πώς να σας πω, μια μεγάλη θεία μου, μ' αγαπούσε σαν παιδί της. Έχω γράψει στο βιβλιαράκι μου [*Τοσίτσα 1*] τι ήταν η Βαρβάρα. Εξαιρετη. Έγινε, λοιπόν, ο διαγωνισμός και το '59 και μετείχαμε ο Βασίλης Πετράκος, τώρα είναι ακαδημαϊκός και Γραμματέας της Αρχαιολογικής Εταιρείας, η Όλγα Αλεξανδρή, που δούλεψε πολύ στο Άργος, τρίτη ήρθε η Μάντω Οικονομίδου, τέταρτη ήρθε η Σιγανίδου από τη Θεσσαλονίκη, που δούλεψε με τον Μακαρόνα στην Πέλλα και που τη χάσαμε πρόωρα, και η Αικατερίνη Ρωμιοπούλου. Αυτοί οι πέντε δώσαμε το '59, αρχές Μαρτίου, και πετύχαμε. Βέβαια, ένας ήταν ο άντρας, τέσσερις οι γυναίκες. Πάντα υπερίσχυαν οι γυναίκες στην Αρχαιολογική Υπηρεσία. Τώρα δεν μπορώ να ξέρω, βέβαια.

—Συγγνώμη που σας διακόπτω αλλά θα ήθελα να σας ρωτήσω κάτι. Όταν εσείς γίνετε διευθύντρια της Νομισματικής Συλλογής...

Το '63 μου έδωσε τη διεύθυνση ο Καρούζος, διότι το Νομισματικό υπαγόταν στο Εθνικό, και θα έρθω σε λίγο σ' αυτό γιατί δύο πράγματα θεωρώ πολύ σπουδαία κι αυτά τα δύο θα σας τα εξηγήσω.

—Ναι, αλλά να σας ρωτήσω: Όταν εσείς γίνετε διευθύντρια...

Ο Καρούζος, επιμένω, ο Χρήστος Καρούζος μου έδωσε τη διεύθυνση.

—Ωραία, σύμφωνα. Πόσες γυναίκες αρχαιολόγοι κατείχαν διευθυντική θέση;

Δεν μπορώ αυτή τη στιγμή να σας πω, μπορεί να 'ταν μισοί-μισοί. Όχι, ήταν άντρες αρκετοί, είχε περισσότερους άντρες.

—Αυτή την εντύπωση έχω κι εγώ. Το μυστήριο είναι ότι ενώ τα αγόρια στη Σχολή είναι ελάχιστα σε σχέση με τα κορίτσια, στις διευθυντικές θέσεις υπερεπεριερίσταν οι άντρες αρχαιολόγοι. Εσείς πρέπει να ήσασταν από τις πρώτες...

Να λέμε ότι «μου ανέθεσε ο Καρούζος τη διεύθυνση του Μουσείου». Δεν έπεται ότι έγινα και διευθύντρια. Εννοώ, δηλαδή, στην κλιμάκωση...

—Όχι, δεν σκέφτομαι την κλιμάκωση. Ήταν όμως, εκτός από ευθύνη, και αναγνώριση και τιμή.

Δεν υπήρχαν για νομίσματα πολλοί άνθρωποι, γι' αυτό.

—Καλά, εγκαταλείπω.

Ήθελα να πω εδώ, επειδή μου κάνατε αυτή την παρέμβαση, ότι ο πνευματικός μου πατέρας, εκτός από τον μεγάλο σεβασμό και αγάπη που είχα στον Χρήστο Καρούζο, ήταν ο Γιάννης Μπλιάδης, ο διευθυντής της Ακροπόλεως. Εκείνος με στήριξε.

Εγώ εκείνα τα χρόνια δούλευα περισσότερο στον Βόλο, όπου με ζήτησε ο Έφορος Αρχαιοτήτων Δημήτρης Θεοχάρης για τα νομίσματα του Μουσείου του Βόλου. Κι εκεί δούλεψα με όλη μου την καρδιά.

Το μικρό βιβλίο που έγραψα με τίτλο *Τοσίτσα 1* και αναφέρεται σε όλη την εποχή του Μουσείου στην οδό Τοσίτσα 1, της συστάσεώς του με το Αρχαιολογικό, είχε μεγάλη απήχηση. Η Χαρά Τζαβέλλα-Ενζεν, που δημοσίευσε τη Χαιρώνεια και τις Λιθαρές, πάλι στη Βοιωτία, μου λέει: «Κι άλλος με σκλήθρες». Και ξέρετε τι εννοούσε; Όσους ήταν καταπονημένοι. Εγώ στην Αθήνα ως γραφείο είχα μια σανίδα στερεωμένη σε δύο κασόνια, όταν λέμε το εννοούμε, που δεν είχαν λειανθεί, ήταν με σκλήθρες, καταλάβατε; Έρχεται λοιπόν ο Κοντόπουλος, ο μεγάλος ζωγράφος που ήταν και στο Εθνικό, και λέει: «Καλημέρα σας. Είστε η καινούργια επιμελήτρια;» Σηκώνομαι εγώ: «Μάλιστα.

ΕΓΩ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΩΣ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΙΧΑ ΜΙΑ
ΣΑΝΙΔΑ ΣΤΕΡΕΩΜΕΝΗ
ΣΕ ΔΥΟ ΚΑΣΟΝΙΑ,
ΟΤΑΝ ΛΕΜΕ ΤΟ
ΕΝΝΟΟΥΜΕ, ΠΟΥ ΔΕΝ
ΕΙΧΑΝ ΛΕΙΑΝΘΕΙ,
ΗΤΑΝ ΜΕ ΣΚΛΗΘΡΕΣ,
ΚΑΤΑΛΑΒΑΤΕ;

ΣΤΟΝ ΒΟΛΟ
ΔΟΥΛΕΨΑ ΜΕ ΟΛΗ
ΜΟΥ ΤΗΝ ΨΥΧΗ
ΓΙΑΤΙ ΕΙΧΑ ΠΟΛΥ
ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΥ
ΩΡΑΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.
ΔΟΥΛΕΥΑ ΚΙ
ΕΡΧΟΤΑΝ Ο ΤΑΚΗΣ
ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΚΑΙ ΜΟΥ
'ΚΛΕΙΝΕ ΤΟ ΦΩΣ. ΜΟΥ
'ΛΕΓΕ: «ΟΧΙ ΑΛΛΟ».

Μάντω Οικονομίδου». Λέει: «Αυτό είναι το γραφείο σας;» Λέω: «Μάλιστα, κύριε». Κατεβαίνει κάτω στον Καρούζο. «Κύριε διευθυντά, έχετε ιδέα πώς έχει τακτοποιηθεί η καινούργια επιμελήτρια;»

Στον Βόλο λοιπόν δούλεψα με όλη μου την ψυχή γιατί είχα πολύ υλικό και πολύ ωραίο ανθρώπινο περιβάλλον. Δούλευα κι ερχόταν ο Τάκης Θεοχάρης και μου 'κλεινε το φως. Μου 'λεγε: «Όχι άλλο». Μπορώ να πω ότι ένα μέρος της ψυχής μου έχει μείνει στον Βόλο. Στην Κρήνη, στην αυλή του Μουσείου, που όμως δεν υπάρχει πια. Διότι έκαναν ανακατάταξη, γκρέμισαν, αλλά εμένα η ψυχή μου έχει μείνει εκεί στην Κρήνη, η οποία για μένα υπάρχει. Καταλάβατε τι σύνδεσμο! Μεγάλο σύνδεσμο με το ζεύγος Θεοχάρη.

—Στον Βόλο πόσο μείνατε;

Δεν εγκαταστάθηκα, πηγαioερχόμουν έως ότου ανέλαβα το Μουσείο, το '63. Εκεί πήγαινα αραιά μετά. Ξέρετε πότε πήγαινα μετά που ανέλαβα; Πήγαινα τις γιορτές που ήταν σχολή, που οι μέρες δεν ήταν εργάσιμες. Εγώ πήγαινα και μου 'λεγε ο άντρας μου, ο οποίος με βοήθησε πάρα πολύ στη δουλειά μου, γιατί όλα αυτά τα πηγαioέλα τα ανεχόταν, και μου 'λεγε: «Σύρε, σύρε στο καλό». Μια φορά θυμάμαι είχε μια χιονοθύελλα. Μου λέει: «Άντε, σύρε στο καλό, Μάντω, γιατί εσύ δεν θα ψυχάζεις εδώ μέσα παρ' όλη τη χιονοθύελλα». Και θυμάμαι που ήμασταν μόνο δύο στο βαγόνι, εγώ και ο Πλωρίτης, και έβλεπα το λίγο φαλακρό κεφάλι του στη διαδρομή. Και μετά μπήκα στο Θηρίο, στο Θηρίο του Βόλου. Κι όταν άκουσε ο Θεοχάρης να χτυπάω την πόρτα, είπε στη γυναίκα του: «Το Θηρίο έφτασε!»

Καταλάβατε το σύνδεσμό μου. Αλλά δεν έχω παράπονο, δεν το ξέχασαν. Και τώρα τελευταία, πάνε κάποια χρόνια, πήγαμε για να μιλήσει ο καταπληκτικός, ο Κώστας Μπουραζέλης, για να παρουσιάσει τον *Οβολό*, τον τόμο των Πρακτικών του Νομισματικού Συνεδρίου για τα νομίσματα της Θεσσαλίας, έκδοση των «Φίλων του Νομισματικού Μουσείου». Πήγαμε και μου 'χανε ετοιμάσει κρυφά γιορτούλα, τα θυμήθηκαν όλα. Ξεστράτισαμε λίγο αλλά είναι πολλές οι αναμνήσεις και ευχαριστώ πολύ γι' αυτό, γιατί μου ήρθαν όλα στο νου.

—**Να σας ρωτήσω κάτι διαφορετικό. Πρόσφατα (Ιαν.-Μάιος 2014), στην έκθεση «Νύφες», που έστησε η Ιωάννα Παπαντωνίου, θαυμάσαμε τα «Κύματα», το υπέροχο νυφικό του Τσούχλου που φορέσατε στο γάμο σας.**

Με έχει φωτογραφίσει η Nelly's.

—Το πατρικό σας ήταν Καραμεσίνη...

Οι γονείς μου είχαν χωρίσει. Με τον Λόντο είχαμε κοινό πρόγονο. Ήμαστε δεύτερα ξαδέλφια. Αλλά η εκκλησία το επιτρέπει διότι μου είχε πει η μητέρα ότι αν ήθελα ειδική άδεια δεν θα παντρευόμουν τον Λόντο. Ε, ήταν μια μεγάλη αγάπη... Κοιτάζτε, το Μπενάκη έχει τώρα όλο το αρχείο της Nelly's, αλλά το νυφικό μου το χάρισα στην Παπαντωνίου και νομίζω ότι έκανα καλά. Χάρισα στο Μπενάκη του Λόντου μου τη συλλογή των γυαλιών...

—**Ναι. Είδα τον κατάλογο της συλλογής, Από ναλί χρωματιστό, που πρόσφατα κυκλοφόρησε.**

Ο οποίος είναι πάρα πολύ ωραίος. Βγήκε με χορηγίες.

—**Γράφουν η Ιωάννα Πετροπούλου για τον συλλέκτη Λόντο Οικονομίδα, η Φώτης Μπενλίσοι και η Μίνα Μωραΐτου για την οθωμανική ναλουργία και τα εργαστήρια Μπεϊκόζ, εσείς και ο Άγγελος Δεληβορριάς γράψατε τα Προλεγόμενα.**

Τον ευχαριστώ τον Άγγελο, είμαστε πολύ φίλοι, και κατάλαβε τον χαμηλό μου τόνο και γράφει: «Η Μάντω παρακολουθούσε τότε από κάποια απόσταση τα οικογενειακά δρώμενα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας»! Ακούστε: «Σκυμμένη καθημερινά σε χιλιάδες καθαρισμένα και ακαθάριστα νομίσματα και σε ογκώδεις τόμους σχετικών συγγραμμάτων».

Λοιπόν, να ξανάβρω λιγάκι το ρυθμό μου. Ας επανέλθουμε στο Μουσείο. Όταν ανέλαβα, η πρώτη μου μέριμνα ήταν η εσωτερική τακτοποίηση του Μουσείου. Επειδή είχα ζήσει ως εθελόντρια ήξερα τα προβλήματα. Λοιπόν, έπρεπε οι αρχαίοι ελληνικοί θησαυροί να συγκροτηθούν. Εν τω μεταξύ είχα πάει στο Συνέδριο της Κοπεγχάγης και είχε αποφασιστεί να βγει αυτό το μεγάλο Ευρετήριο των αρχαίων ελληνικών θησαυρών [Margaret Thompson, Otto Mørkholm, Colin M. Kraay (επιμ.), *An Inventory of Greek Coin Hoards*, The American Numismatic Society, Νέα Υόρκη 1973]. Τι λέμε θησαυρό; Όταν βρίσκουμε νομίσματα συγκεντρωμένα. Ήταν εκεί η Laura Breglia από την Ιταλία κι εγώ, και στενοχωρηθήκαμε γιατί ξέραμε τις συνθήκες της πατρίδας μας. Εν πάση περιπτώσει, δεν θα σας κουράσω, μπόρεσα τελικά να τους κατατάξω διότι υπήρχαν οι εξής δυσκολίες: ο Ιωάννης Σβορώνος τους θησαυρούς τούς κατέτασσε κατά νομισματοκοπεία. Ένας θησαυρός μπορούσε να έχει δέκα πόλεις μέσα, άρα δέκα νομισματοκοπεία, άρα να βρίσκεται σε δέκα διαφορετικές νομισματοθήκες.

—Τον διέλυε, δηλαδή.

Βεβαίως. Και ας ήταν από τον ίδιο θησαυρό. Η Βαρούχα δεν τους έσπαγε τους θησαυρούς, τους άφηνε ατόφιους, αλλά σε μια νομισματοθήκη μέσα μπορούσες να βρεις θησαυρό του 1800 και του 1960 μαζί. Ατόφιους, όμως. Καταλάβατε πόσο δύσκολο ήταν το πηγαίνελα αυτό; Διότι με τον μεν Σβορώνο έπρεπε να τρέχω δεν ξέρω πόσες φορές, ανάλογα με τα νομισματοκοπεία, αλλά και με τη Βαρούχα ανάλογα με τις χρονιές. Εν πάση περιπτώσει, θυμάμαι όλοι οι ξένοι εκείνη την εποχή είχαν εντυπωσιαστεί, ο Tony Hackens, ο Olivier Picard που είχε έρθει να με δει πρόσφατα και τα θυμηθήκαμε αυτά. «Πώς τρέχατε, Μάντω, τότε!» μου έλεγε. Εντέλει κατάφερα και έστειλα όλα τα δελτία στο *Inventory*, και το Μουσείο φαίνεται εκεί πως είναι άμπλουτο! Κι έχει περισσότερους αρχαίους θησαυρούς κι απ' το Βρετανικό, μπορώ να πω. Αρχαίους, όχι άλλους. Μην τα μπερδέψουμε. Όχι ρωμαϊκούς, όχι βυζαντινούς, έτσι; Για αρχαίους ελληνικούς μιλάμε. Αυτό ήταν βέβαια μεγάλη προβολή του Μουσείου μας. Εγώ δεν το 'κανα για

05

Φεβρουάριος 1991. Η Μάντω Οικονομίδου με την Héléne Nicolet μελετούν στο Νομισματικό Μουσείο το «θησαυρό» της Ζακύνθου του 1903.

06

Ιλίου Μέλαθρον. Εκδήλωση «στους κήπους του Νομισματικού».

05

06

07
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΤΑΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ — ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

προβολή, δεν ήξερα. Μετά έλαβα γράμμα με συγχαρητήρια από τον Colin Kraay, τον Otto Mørkholm κ.ά. Εγώ το έκανα για την τακτοποίηση των θησαυρών.

Το πρώτο που με απασχόλησε ήταν η εσωτερική τακτοποίηση του Μουσείου. Και το δεύτερο ήταν ότι ένα Μουσείο, τόσο σημαντικό διεθνώς όσο το Νομισματικό, βρισκόταν εγκλωβισμένο μέσα σε ένα άλλο τεράστιο μουσείο, διεθνώς αναγνωρισμένο κι αυτό, έτσι δεν είναι; Μεγάλα προβλήματα. Όταν έγραφα στο Υπουργείο για το κτηριακό μου έλεγαν: «Είστε τμήμα του Εθνικού, κτηριακά είστε ένα». Έγραφα στη διεύθυνση του Εθνικού και μου απαντούσε: «Είστε μια ξένη υπηρεσία, είστε αυθύπαρκτοι». Με καταλάβατε; Παρόλο που είχα καλή συνεργασία και φιλία με τους συναδέλφους, αναγκαστικά ερχόμασταν σε αντιδικία. Τότε λοιπόν κτιζόταν αυτό το μεγάλο μαρμάρινο κτήριο για τον Άρειο Πάγο και μαθαίνω ότι φεύγει ο Άρειος Πάγος από το Ιλίου Μέλαθρον. Ευτυχισμένη στιγμή διότι και στο Αρχείο του Νομισματικού βρίσκω έγγραφα τα οποία ευεργετούσαν αυτή την άποψη. Γιατί είχαν πει παλιά στον Οικονόμου, που διετέλεσε για λίγο διευθυντής, να το μεταφέρει δεν ξέρω πώς εκεί, αλλά δεν έγινε. Εν πάση περιπτώσει, πήγα και χτύπησα τις πόρτες στους Αρεοπαγίτες και τους έλεγα: «Κύριοι, τώρα που φεύγετε, πείτε κι έναν καλό λόγο για το Νομισματικό!» «Ναι, κυρία Οικονομίδου, εμείς θα σας υπερασπιστούμε!» Ο Κώστας Σταμάτης, μεγάλος δικαστικός –έφθασε και στο βαθμό του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου– με στήριξε ως το τέλος, αλλά και όλοι, όλοι, δεν θέλω ν' αρχίσω να λέω ονόματα, όλοι, τι να σας πω... Μετά άρχισα, η καμμένη, να ανεβοκατεβαίνω από την Τοσίτσα στο τέρμα της λεωφόρου Αλεξάνδρας, γιατί εκεί ήταν η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου. Και μου λέγανε: «Καλώς την κυρία Οικονομίδου. Καφεδάκι; Πορτοκαλάδα;» Μου λένε: «Κυρία Οικονομίδου μου, το Σλήμαν έχει μνηστήρες πάρα πολλούς». Λέω: «Το ξέρω. Περισσότερους απ' την Πηνελόπη; Αλλά είμαι κι εγώ μέσα!» Μου λένε είστε μια χαρά! Γελάγαμε. Έχω πολλά τέτοια ανέκδοτα.

Πέρασα πολλά κύματα βέβαια. Σκεφθείτε τώρα τη χαρά μου όταν ακούω και λένε: «Πήγαμε και ήπιαμε έναν ωραίο καφέ στους κήπους του Νομισματικού!» Έγινε τώρα σημείο αναφοράς, στεγασμένο σ' ένα περιλαμπρο κτήριο, από κει που ήταν εγκλωβισμένο σ' έναν όροφο του Εθνικού κι ούτε το ήξερε κανείς. Αλλά θέλω να σας πω ότι πάντα με προβλημάτιζε κάτι. Όταν πήγαινα στην Ακαδημία για μια εκδήλωση, έβλεπα τα ωραία αυτά στολίδια που έχουν οι κολόνες οι εσωτερικές της Ακαδημίας κι έλεγα: Τι μου θυμίζουν, τι μου θυμίζουν... Η Ακαδημία είναι του Τσίλερ, κι εμείς έχουμε όλες μας τις νομισματοθήκες του Τσίλερ, και είχαν τον ίδιο διάκοσμο! Αυτό το γράφω, η Αδάμη το ξέρει, στο *Χαριστήριο* του Διονύση Ζήβα, πώς συνδέονται αυτά τα κτήρια.

Και έρχομαι στο καταπληκτικό, για το οποίο πήραμε συγχαρητήρια –λέω πήραμε, γιατί κι η Μαρίνα Λυκιαρδοπούλου-Πέτρου επαξίως τα πήρε– από τον Père V. Laurent στο Παρίσι, εξαιρετο: τα μολυβδόβουλα των Βυζαντινών. Έμαθε ότι σώζεται η συλλογή του Νομισματικού Μουσείου Αθηνών και μέσω της Μαρίας Θεοχάρη μας έστειλε συγχαρητήρια. Και ακούστε πώς έγινε. Όταν ανέλαβα, δεν ήξερα βέβαια από πού ν' αρχίσω. Πάω στο βορινό δωμάτιο –ακόμα τη βλέπω τη νομισματοθήκη–, ανοίγω ένα συρτάρι και βλέπω σ' ένα μικρό στρογγυλό –όπως είχε αυτές τις στρογγυλές θηκούλες όπου μπαίνουν τα νομίσματα, τα μολυβδόβουλα– βλέπω σκόνη! Σκόνη! Υπάρχει ακόμα ένα χαρτάκι με την υπογραφή μου. Δηλαδή ότι αυτή η σκόνη ήταν μολυβδόβουλο, και υπέγραψα εγώ ότι το βρήκα έτσι. Τώρα δεν ξέρω πού τα έχουν τοποθετήσει. Εγώ μιλάω για τα χρόνια μέχρι τον Ιούλιο του 1994 που έφυγα. Και έρχεται η Μαρίνα στο Εργαστήριο και θα σας πει η ίδια πώς σώθηκαν. Γιατί τη Μαρίνα την είχα μαζί μου, δίπλα μου στο Εργαστήριο.

Μαρίνα Λυκιαρδοπούλου-Πέτρου: Ο μολυβδος είναι πολύ ευπαθές μέταλλο, δηλαδή μπορεί να μην κινδυνέψει μέσα στη γη, αν σχηματιστεί ένα λεπτό, σταθε-

08α

08β

ΙΛΙΟΥ ΜΕΛΑΘΡΟΝ — ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

07

Ιλίου Μέλαθρον, Αίθουσα των δωρητών, Α' όροφος.

08α, β

Αργυρό δεκάδραχμο Συρακουσών, περί το 390 π.Χ., φιλοτεχνημένο από το χαράκτη Ευαίνετο. Στον εμπροσθότυπο, Νίκη στέφει τον ηνίοχο τεθρίππου. Στον οπισθότυπο, κεφαλή της Νύμφης Αρέθουσας περιβάλλεται από τέσσερα δελφίνια. Αθήνα, Νομισματικό Μουσείο (Αρ. ΝΜ 125/1996).

ρό, προστατευτικό στρώμα στην επιφάνειά του, αλλά κινδυνεύει όταν βγει στην ατμόσφαιρα και συνθήκες στην αποθήκευσή του μέσα στα μουσεία, σε ξύλινα έπιπλα, όπου έχει πάθει τις μεγαλύτερες φθορές. Αυτό συνέβη και στο Νομισματικό Μουσείο. Αυτά τα παλιά έπιπλα ναι μεν έχουν μεγάλη καλλιτεχνική και ιστορική αξία, αλλά απεδείχθησαν καταστροφικά, γιατί εκλύουν ατμούς οργανικών οξέων, που είναι στοιχείο φθοράς για τον μολύβδο. Επιπλέον, τα μολυβδόβουλα ήταν κλεισμένα σε στενά συρτάρια και σε δίσκους από χαρτόνι, συνθήκες κι αυτές επικίνδυνες. Ήταν λοιπόν αποθηκευμένα σε ασφυκτικό περιβάλλον, δυσμενέστατο για τον μολύβδο. Έτσι πολλά από αυτά είχαν γίνει σκόνη, ή οι λεπτομέρειες στην επιφάνειά τους, επιγραφές, παραστάσεις, είχαν μετατραπεί σε λευκή, εύθρυπτη σκόνη βασικού ανθρακικού μολύβδου.

Εκείνη την εποχή είχα πάει στην Αγγλία. Στα εργαστήρια συντήρησης αλλά και έρευνας του Βρετανικού Μουσείου, το 1974 παρακολούθησα από τον Andrew Oddy μία πειραματική μέθοδο αντιστροφής των προϊόντων διάβρωσης σε μέταλλο, στη θέση όπου βρίσκονται. Τη μέθοδο αυτή, που ονομάζεται στερεωτική αναγωγή, την εφάρμοσα στο Μουσείο και σώσαμε ό,τι είχε διατηρηθεί ως εκείνη τη στιγμή. Επιπλέον, αλλάξαμε την αποθήκευση και τα βάλαμε σε μεταλλικές νομισματοθήκες και σε συρτάρια από πλεξιγκλάς, ένα περιβάλλον τελείως ακίνδυνο πια για τον μολύβδο. Κι έτσι σώθηκαν.

Η εφαρμογή της μεθόδου στα μολυβδόβουλα του Νομισματικού Μουσείου ανακοινώθηκε σε διεθνές συνέδριο και έχει δημοσιευτεί [M. Petrou-Lykiardopoulou, «Coping with the Problem of the Decay of Byzantine Lead Seals in the Numismatic Museum of Athens», στο J. Black (επιμ.), *Recent Advances in the Conservation and Analysis of Artifacts, Jubilee Conservation Conference*, Institute of Archaeology 1987, σ. 165-167].

09α

09β

Μ.Ο.: Η διάσωση των μολυβδόβουλων ήταν πολύ μεγάλο κατόρθωμα για το Μουσείο. Γιατί ενδιέφεραν πολύ και πολλούς ξένους ερευνητές κι ήταν μεγάλη χαρά για όλους ότι σώθηκαν.

—Σαν να λέμε ο κύριος Τουράτσογλου, που έκανε τα εγκαίνια του Νομισματικού στο Ιλίου Μέλαθρον, τα βρήκε όλα έτοιμα: και το κτήριο είχατε εξασφαλίσει και τα νομίσματα ήταν τακτοποιημένα και καθαρισμένα!

Κατά μεγάλο μέρος, θα έλεγα. Κοιτάζτε, κατά σειρά προτεραιότητας, αυτή τη στιγμή δεν θα αναφερθώ καθόλου ούτε στις αξιοσύνες τους ούτε... Έτσι δεν είναι; Δεν μου επιτρέπεται. Σε σειρά προτεραιότητας, πρώτη μου συνεργάτις ήταν η Ηώς Τσούρνη. Μετά ήρθαν η Μίνα Γαλάνη και η Μαρίνα Λυκιαρδοπούλου. Μετά ήρθαν ο Γιάννης Τουράτσογλου, ήδη επιμελητής από τη Βέροια, η Βάσω Πένα. Αναφέρομαι στους επιμελητές, όχι σε ανθρώπους που πρόσφεραν παροδική εργασία. Και μετά θα πω ποιοι συνεχίζουν το έργο. Χωρίς σχόλια αυτό. Δεν επιτρέπεται. Δεν μου επιτρέπεται εμένα, μεγάλη, να κάνω σχόλια σε νεότερους. Ξέρετε τι ακολουθώ; Αυτό που είπε ο Κωνσταντίνος Ρωμαιοός, ο παλιός αρχαιολόγος: «Αυτός είναι νεότερος. Άρα είναι καλύτερος από μένα». Δεν κάνει. «Τέρμα», που λένε.

—Τι νομίζετε ότι κάνει έναν καλό νομισματολόγο;

Είναι η συνεχής ενασχόληση με το αντικείμενο. Και με συγγράμματα που να έχουν βαρύτητα. Και βέβαια να υπάρχει και μια, πώς να πούμε, διαίσθηση. Μια διαίσθηση που να μπορεί να κατευθύνει τον μελετητή.

Το Νομισματικό Μουσείο Αθηνών, είπαμε, είναι σημαντικό πρώτα για τους αρχαίους

ελληνικούς θησαυρούς αλλά και για τα μολύβδινα, τα οποία έχουν παραμεριστεί. Γιατί δεν είναι μόνο τα μολυβδόβουλα, είναι και τα μολύβδινα σύμβολα, που αυτά τι να ήταν; Εγώ πιστεύω ότι μπορεί να ήταν εισιτήρια θεάτρου. Μπορεί. Αλλά δεν ξέρω πια ποιος ενδιαφέρεται γι' αυτά. Το Νομισματικό Αθηνών, επειδή υπάρχει το Βρετανικό, ας μην πω ότι είναι το πρώτο αλλά είναι μεταξύ των πρώτων. Γιατί σε μερικά ανταγωνίζεται το Λονδίνο. Ναι μεν είχε ασφαλώς περισσότερα χρήματα το Λονδίνο και αγόραζε, αλλά ήταν, βλέπετε, κι ο Σβορώνος αλλά κι ο «ήρωας κτίστης», τον λέω έτσι όπως τον είπε ο Οικονόμου, ο Αχιλλέας Ποστολάκας, ο οποίος πέθανε πικραμένος. Πικραμένος γιατί έγινε η κλοπή η μεγάλη – το Νομισματικό τότε στεγαζόταν σε μια πτέρυγα της Βιβλιοθήκης. Τον έπιασαν αυτόν μετά. Για εικόνες μεν, αλλά ομολόγησε ότι είχε κλέψει και το Νομισματικό. Ο Ποστολάκας όμως πέθανε πικραμένος. Γι' αυτό και τους λόγους που έχω βγάλει στην Ακαδημία τους έχω αφιερώσει στον «ήρωα κτίστη», τον Αχιλλέα Ποστολάκα, γιατί έχω υποφέρει η ίδια και ξέρω τι θα πει. Η ζωή με διδάξε απ' αυτό, να σας πω σε τι. Με διδάξε ότι αν δεν ζήσεις κάτι, δεν καταλαβαίνεις τον άλλο. Έχω ζήσει πόνο. Να σκεφθείτε ότι εκεί που καθόμουν στο γραφειάκι μου έλεγα: «Παναγία μου, υπόθεση Ντρέυφους! Αλλά εγώ έχω έναν Ζολά; J'accuse!» Ο Ζολά δεν βγήκε για τον Ντρέυφους; Το θυμόσαστε; Το περίφημο του Ζολά: «J'accuse!» Βέβαια ένα ερείπιο βγήκε ο καμμένος ο Ντρέυφους, αλλά δόξα τω Θεώ εγώ εσώθηκα.

— Έχω ακούσει ότι κάνετε και μαθήματα στους φοιτητές.

Ξέρετε, όταν ανέλαβα, ο Ζακυθινός, ο Δάσκαλος που λέμε – εξαιρετος του εξαιρέτου, του έχω αφιερώσει άρθρο στα *Σύμμεικτα*, παρόλο που δεν είμαι βυζαντινή αλλά έχω δημοσιεύσει βυζαντινά άρθρα αρκετά – μου είπε: «Μάντω μου, δεν έχουν ιδέα για νομίσματα. Να έλθουν εκεί που είναι, στο Μουσείο, για να τα βλέπουν κιόλας». Κι ερχόντουσαν οι φοιτητές του και τους έκανα μαθήματα. Ήταν χούντα τότε και το λέγαμε «το κρυφό σχολειό»! Και μετά, το αναφέρω στο βιβλίο, ενώθηκαν αυτά τα παιδιά και έβαλαν από 5 δραχμές, ξέρω 'γώ, και μου πήραν ένα μικρό μπρελοκάκι. Και η Βιβή Βασιλοπούλου μετά έγινε γενική διευθύντρια κι έγραψε ένα απίθανο άρθρο για μένα. Ο τωρινός διευθυντής, ο Κακαβάς, από πού με θυμάται; Από τα μαθήματα που έκανα σε μεταγενέστερη φάση. Μου έκανε ένα ωραίο τηλεφώνημα. Λέει: «Σας αγαπώ πολύ». Λέω: «Παιδί μου, δεν σε ξέρω αλλά κι εγώ σ' αγαπώ. Να πας καλά, να πάτε καλά, αυτό μ' ενδιαφέρει». «Σας αγαπώ από τα μαθήματα τα εθελοντικά που ερχόσαστε και μας κάνετε στο Πανεπιστήμιο, τα φροντιστηριακά, που δεν πληρώνόσαστε. Και θυμάμαι που είπατε: "Παιδιά μου, εγώ δεν πληρώνομαι, είμαι για σας". Και φωνάξανε όλοι: "Λέτε να μην το ξέρουμε;"» Είχα τέτοιες ηθικές ανταμοιβές. Και σας ευχαριστώ πολύ που με κάνετε να τις θυμηθώ.

— Προσπάθησα να βρω πληροφορίες για τον σύζυγό σας, τον Λόντο Οικονομίδη, και δεν τα κατάφερα. Δεν είχα ακόμη ανακαλύψει τον κατάλογο *Από ναλί χρωματιστό*, με το άρθρο της Ιωάννας Πετροπούλου.

Θα διαβάσετε γι' αυτό την Ιωάννα Πετροπούλου, τα λέει όλα. Ήταν πολύ σεμνός άνθρωπος, το γράφει ο Άγγελος Δεληβορριάς μέσα. Ο προπάππος μας, ο Σπήλιος Οικονομίδης, ίδρυσε στις αρχές του 19ου αιώνα, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, εργοστάσιο χρωμάτων. Στις μεταπτυχιακές του σπουδές στην Εσπερία συνεργάστηκε και με τον Alfred Bayer. Είναι ολόκληρη βιβλιογραφία. Και ίδρυσε το πρώτο εργοστάσιο, την περίφημη Χρωπί. Τώρα είναι μόνο πέτρες, ούτε πέτρες. Μετά το θάνατο του πεθερού μου δεν ευθυνόμαστε για την τύχη του εργοστασίου. Ήταν Ανώνυμος Εταιρεία, καταλάβατε;

Η Ιωάννα Πετροπούλου τον ήξερε από τριών ετών. Ήταν γείτονες. Ο Πετρόπουλος

ΔΕΝ ΜΟΥ
ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ
ΕΜΕΝΑ, ΜΕΓΑΛΗ,
ΝΑ ΚΑΝΩ ΣΧΟΛΙΑ ΣΕ
ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ. ΞΕΡΕΤΕ
ΤΙ ΑΚΟΛΟΥΘΩ;
ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΕΙΠΕ Ο
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο
ΡΩΜΑΙΟΣ, Ο ΠΑΛΙΟΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ:
«ΑΥΤΟΣ ΕΙΝΑΙ
ΝΕΟΤΕΡΟΣ. ΑΡΑ ΕΙΝΑΙ
ΚΑΛΥΤΕΡΟΣ ΑΠΟ
ΜΕΝΑ».

09α, β

Μολυβδόβουλο Ανδρονίκου Β΄
Παλαιολόγου, 1282-1328. Αθήνα,
Νομισματικό Μουσείο (Αρ. ΝΜ
466/1999).

“
ΣΚΕΦΘΕΙΤΕ ΤΩΡΑ
ΤΗ ΧΑΡΑ ΜΟΥ ΟΤΑΝ
ΑΚΟΥΩ ΚΑΙ ΛΕΝΕ:
«ΠΗΓΑΜΕ ΚΑΙ
ΗΠΙΑΜΕ ΕΝΑΝ ΩΡΑΙΟ
ΚΑΦΕ ΣΤΟΥΣ ΚΗΠΟΥΣ
ΤΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΥ»!
ΕΓΙΝΕ ΣΗΜΕΙΟ
ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΑΠΟ ΚΕΙ
ΠΟΥ ΟΥΤΕ ΤΟ ΗΞΕΡΕ
ΚΑΝΕΙΣ.

10

© ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

ήταν αδελφός της Αιλιανού, που ο γιος της μετά έγινε και πρέσβης, ο Αιλιανός. Πολύ σεμνοί άνθρωποι όμως. Λοιπόν, η Ιωάννα έμοιαζε τόσο πολύ στον Λόντο στις ιδέες, που λέγαμε: «Ευτυχώς που είναι ίδια ο Πετρόπουλος!» Για να καταλάβετε πόσο πολύ έχωσε μέσα της την ψυχή του. Μια μέρα ήρθε, μικρό ήταν, 18 ήταν, συγχυσμένη. «Τι έχεις, Ιωαννούλα μου;» «Δεν είδα», μου λέει, «αυτό το έργο». Της λέω: «Κοίταξε, μη φωνάζεις. Θα το έχει δει ο Λόντος. Πήγαινε μέσα». Και πράγματι, το 'χε δει. Τόσο πολύ ταιριάζανε! Ήταν του Βισκόντι, το περίφημο *Θάνατος στη Βενετία*.

—Η Ιωάννα Παπαντωνίου αναφέρει εσάς και τον Λόντο στον κατάλογο με τους δωρητές του ΠΛΙ. Θα της έχετε δωρίσει και κάτι άλλο, φαίνεται, εκτός από το νυφικό σας.

Έχω δώσει το νυφικό μου, ορισμένα όπλα και ενδυμασίες και έχω δώσει και το χρυσοκέντητο. Αλλά έχω δώσει και ένα καλπάκι. Είχε έρθει ένα βράδυ, έμενε εδώ, στην πλατεία Βικτωρίας. Είχαμε εκλογές την επομένη, Κυριακή, κι ήρθε εδώ το Σάββατο να πιούμε ένα ποτό. Και ανοίγαμε και βλέπαμε. Και βρήκε ένα ωραίο καλπάκι, μου λέει: «Μάντω μου, αυτό είναι πελοποννησιακό και πολύ ωραίο. Μπορείς να μου το χαρίσεις;» Λέω: «Βεβαίως, γιατί είναι πελοποννησιακή η προέλευσή μας, από το Λειβάρτζι Καλαβρύτων». Έχετε υπόψη σας ότι σας μιλάει και ένας άνθρωπος που είναι αντι-συλλεκτικός. Ο Λόντος μου ήταν συλλεκτικός, εγώ είμαι αντι-. Αλλά δεν πειράζει. Τον υμνίσαμε τον Λόντο μας τόσο πολύ. Αυτό που θα διαβάσετε, σας παρακαλώ πολύ, το κείμενο της Ιωάννας Πετροπούλου, επειδή δεν βγήκε βιογραφία – τι βιογραφία ο Λόντος! Το μπαστούνάκι του κι [έφευγε]... Άστε το, άστε το.

Τα πατρογονικά όπλα τα πήρε ο Παπαστάμου στην Πινακοθήκη. Τα λέει όλα ο Άγγελος, ο χρυσός μου, ο Άγγελος Δεληβορριάς. Πολύ φίλοι, πάρα πολύ.

—Έχετε κάνει κι άλλες δωρεές;

Α, βέβαια! Τα όπλα του όλα. Στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης. Ξέρετε πώς τα γράφει ο Άγγελος; «Εκτυφλωτικής ομορφιάς».

—Αυτά όλα τα συνέλεγε ο Λόντος;

Ακούτε πώς έγινε. Όταν τον έχασα, έκλεισα αυτό το δωμάτιο. Δεν ήθελα καθόλου. Και η Πόπη Ζώρα, η Διευθύντρια τότε του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης, το άνοιξε. Και όταν τα πήρε αυτά, μου λέει: «Μάντω, δεν τα παίρνω ακόμα. Απαγκιστρώνεσαι από ένα μεγάλο περιουσιακό στοιχείο, το οποίο είναι ελεύθερο. Ούτε νόμος να τ' απαγορεύει να πουληθούν, ούτε τίποτα». «Όχι», της λέω. «Έτσι θα ήθελε ο Λόντος». Και η Πόπη τα έβγαλε. Ενώπιόν μου. Και τότε τα χάσανε! Μου λέει η Παπαντωνίου, εδώ σ' αυτόν τον καναπέ που καθόμαστε και που διάλεξε αυτά τα δύο πελοποννησιακά, μου λέει: «Βρε Μάντω, είπα κάποτε αυτός ο Οικονομίδης τι κάνει; Και μου 'παν: Τίποτα. Κανένα τσεβρέ παίρνει. Τι είναι αυτά εδώ;» Λέω: «Μα ο Λόντος ήταν πολύ σεμνός. Δενμίλαγε», λέω, «Νανά μου».

—Και η συλλογή που δώσατε στο Μεγάλο Χωριό;

Λοιπόν, εγώ συνδεόμουν φιλικά όπως κι ο Λόντος από πολλά χρόνια με την οικογένεια Πουρνάρα. Τον πατέρα τους τον έπιασαν στη χούντα μαζί με τον Παπανδρέου και τους μαντρώσανε κάτω. Ο πατέρας Πουρνάρας, μεγάλος δημοσιογράφος, έβγαζε τον «Ανένδοτο», ήταν αυτός που έγραψε: «το συνδικάτο του εγκλήματος η δυναστεία των Γλύμπουργκ». Και τον κλείσανε αμέσως βέβαια. Τον εξορίσανε κι όλα αυτά. Λοιπόν αυτός ήταν από την Ευρυτανία, από το Μεγάλο Χωριό. Και με την κόρη και το γιο του, που ήμασταν ομοϊδεάτες, και με τους Αλεξανδρήδες, όλη τη χούντα την περάσαμε μαζί. Τα Πουρνάρια μας είπαν ότι έγινε χούντα, δεν είχαμε ιδέα εμείς. Λέει: «Έχεις τηλεφώνω;» Λέω: «Πάτε να κάνετε στον Λόντο καζούρα. Γιατί ο Λόντος σας έλεγε “θα γίνει δικτατορία” κι εσείς...» «Όχι, Μάντω, έγινε!» Πολλά ανέκδοτα των ανεκδότων. Και στο Μεγάλο Χωριό Ευρυτανίας υπήρχε ένα υποτυπώδες μουσειάκι. Και χαρίζω 145 αντικείμενα του Λόντου, εξαρτήματα παραδοσιακών ενδυμασιών, κεντήματα, κοσμήματα, όπλα, και βγαίνει μια αίθουσα με το όνομά του. Τον ετίμησαν γιατί τον ήξεραν.

—Στο έντυπο περιοδικό *Αρχαιολογία και Τέχνες*, στα εναρκτήρια τεύχη 1 και 2 (Νοέμβριος 1981 και Φεβρουάριος 1982) δημοσιεύσατε δύο καταπληκτικά άρθρα για τα νομισματικά πορτραίτα.

Μάλιστα και χαίρομαι που τα βρίσκετε καλά μετά από τόσα χρόνια. Λοιπόν, να σας πω ένα αστείο; Καθόμουν στο βάθος μιας αίθουσας του Νομισματικού –πελώριες αίθουσες, ο Άγγελος τα λέει ωραία στον Πρόλόγό του– και έρχεται κάποιος από ένα ανθοπωλείο με ένα εντυπωσιακό κάνιστρο. Λέω: «Τι θέλεις, παιδί μου, εδώ μ' όλα αυτά τα λουλούδια;» Μου λέει: «Είναι για σας». Λέω: «Για μένα;» Και τι ήτανε; Είχαμε γνωρίσει την Άννα Λαμπράκη και τη Γιούλη Βελισσαροπούλου κατά τη διάρκεια του Διεθνούς Επιγραφικού Συνεδρίου. Η Ντίνα Δελμούζου, που ήτανε διευθύντρια του Επιγραφικού, κι εγώ, που με είχε χώσει ως φίλη κι ήμουν και ταμίας τέλος πάντων, στην Επιτροπή ήμασταν ανδροκρατούμενες και με δύσκολους άντρες. Όπου εγώ μια φορά είπα στον αείμνηστο καθηγητή Λιβαδάρα, μέλος επίσης της Επιτροπής: «Με συγχωρείτε, εγώ αποχωρώ». Στο γραφείο του μέσα. Κι έκανε πίσω. Αυτά τα 'μαθαν οι δύο κοπελίτσες, η Βελισσαροπούλου και η Λαμπράκη, και μας έστειλαν τα κάνιστρα αυτά γιατί αντιδράσαμε. Ωραίο δεν είναι;

Και ευχαριστώ πολύ την αγαπημένη Άννα Λαμπράκη που μου έδωσε την ευκαιρία αυτή και βεβαίως ευχαριστώ πολύ και εσάς. ■

11

10

Η Μάντω και ο Λόντος Οικονομίδης όπως τους απαθανάτισε ο φακός της Nelly's. Αθήνα, αρχές δεκαετίας 1950.

11

Η Μάντω Οικονομίδου τον Σεπτέμβριο του 2014.